Юридичні науки

УДК 343.988

Кривопуск Олександр Григорович
доктор філософії, старший викладач кафедри
криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
Kryvopusk Oleksandr
Doctor of Philosophy, Senior Lecturer
Department of Criminology and Pre-Medical Training
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0003-4889-5205

Байбарза Дар'я Віталіївна
здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Baibarza Daria
higher education applicant of the faculty of training specialists for
pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs
ORCID: 0009-0006-0943-7411

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
SOME FEATURES OF CONDUCTING AN INVESTIGATIVE EXPERIMENT IN MARTIAL ARTS CONDITIONS

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню деяких особливостей проведення слідчого експерименту в умовах воєнного стану. Розглянуто*

правові, організаційні та тактичні аспекти здійснення цієї слідчої дії за умов підвищеного ризику для життя і здоров'я учасників кримінального провадження, обмеженого доступу до місця події, часткового або повного руйнування обстановки події. Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації класичних криміналістичних методів до умов воєнного стану, що вимагає перегляду підходів до планування та проведення слідчих дій з урахуванням факторів небезпеки та обмежених ресурсів.

Проаналізовано відповідні норми Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), зокрема положення Розділу IX-1 «Особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану», що регламентують проведення слідчого експерименту в умовах воєнного стану, зокрема дистанційну участь захисника, обмеження у часі проведення дії, зокрема під час комендантської години та залучення спеціалістів для забезпечення достовірності результатів. Практичне застосування, норм цього розділу, викликає низку дискусійних питань, пов'язаних із ефективністю проведення досудового розслідування та дотриманням прав усіх учасників процесу.

Особлива увага приділяється забезпеченню принципу повноти, всебічності та неупередженості досудового розслідування, а також необхідності гарантування безпеки учасників процесу та інших осіб, залучених до проведення слідчого експерименту. Отримані результати дозволяють визначити проблемні аспекти проведення слідчого експерименту в ускладнених умовах, окреслити шляхи оптимізації процесуального регулювання та формування науково-обґрунтованих рекомендацій для органів досудового розслідування та судової практики, підвищуючи ефективність доказової діяльності в надзвичайних умовах.

Ключові слова: *слідчий експеримент, воєнний стан, кримінальне правопорушення, слідчий, докази.*

Summary. *The article is devoted to the study of some features of conducting an investigative experiment under martial law. The legal, organizational, and tactical aspects of carrying out this investigative action under conditions of increased risk to the life and health of participants in criminal proceedings, limited access to the scene, and partial or complete destruction of the scene are considered. The relevance of the topic is determined by the need to adapt classical criminalistic methods to the conditions of martial law, which requires a review of approaches to planning and conducting investigative actions, taking into account risk factors and limited resources.*

The relevant provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CPC of Ukraine) have been analyzed, in particular the provisions of Section IX-1 "Special regime of pre-trial investigation and court proceedings under martial law", which regulate the conduct of investigative experiments under martial law, in particular the remote participation of a defense attorney, restrictions on the time of the action, in particular during curfew, and the involvement of specialists to ensure the reliability of the results. The practical application of the provisions of this section raises a number of controversial issues related to the effectiveness of pre-trial investigations and respect for the rights of all participants in the process.

Particular attention is paid to ensuring the principle of completeness, comprehensiveness, and impartiality of pre-trial investigations, as well as the need to guarantee the safety of participants in the process and other persons involved in conducting investigative experiments. The results obtained make it possible to identify problematic aspects of conducting investigative experiments in difficult conditions, outline ways to optimize procedural regulation and formulate scientifically sound recommendations for pre-trial investigation bodies and judicial practice, thereby increasing the effectiveness of evidence gathering in extraordinary circumstances.

Key words: *investigative experiment, martial law, criminal offense, investigator, evidence.*

Постановка проблеми. Внаслідок внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, у зв'язку з воєнним станом, виникла об'єктивна необхідність перегляду усталених підходів до організації та проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема слідчого експерименту, з урахуванням безпекової ситуації, обмеженості доступу до місця події та підвищеного ризику для життя і здоров'я учасників кримінального провадження. Такі обставини суттєво впливають на можливість дотримання загальних процесуальних вимог щодо відтворення обстановки і обставин події та повноцінної фіксації результатів цієї слідчої дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Плетенець В.М., Макогін І. В., Рогатинська Н.З., Копилов О.О., Шепітько В.Ю., Салтевський М.В. та інші. Аналіз наукових праць останніх років показує, що більшість досліджень зосереджена на загальних питаннях кримінального процесу та організації слідчого експерименту до запровадження в Україні воєнного стану, тому дане питання досліджено недостатньо.

Мета статті – аналіз правових та організаційно-тактичних особливостей проведення слідчого експерименту в умовах воєнного стану, з'ясування впливу безпекових, правових та організаційних чинників на можливість і порядок здійснення цієї слідчої дії, в умовах максимально наближених до тих, що були на місці події.

Методи наукового пошуку і матеріали дослідження. У ході проведення дослідження були використані такі методи наукового пошуку:

1. Аналіз і синтез - для систематизації теоретичних підходів до визначення поняття слідчого експерименту, його процесуальної природи та значення в системі слідчих (розшукових) дій, а також для

узагальнення наукових поглядів щодо особливостей його проведення в умовах воєнного стану.

2. Формально-юридичний метод - з метою дослідження норм кримінального процесуального законодавства України, що регламентують порядок проведення слідчого експерименту.
3. Логіко-юридичний метод - для виявлення внутрішніх суперечностей, прогалин і колізій у правовому регулюванні порядку проведення слідчого експерименту в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на всій території України було запроваджено воєнний стан [1]. Відтак, у діяльності уповноважених правоохоронних органів у період з 2022 року по 2025 рік була зафіксована значна кількість кримінальних правопорушень, вчинених з різних мотивів та соціально правових обставин, суб'єктами яких є громадяни України та безпосередньо представники держави-агресора. За даними Офісу генерального прокурора України від початку повномасштабного вторгнення зареєстровано понад 190 тисяч воєнних злочинів, учинених представниками держави-агресора. Повідомлено про підозру 1 029 військовим рф, 747 обвинувальних актів направлено до суду, а 206 осіб уже засуджено [2].

Водночас за статистичними даними Національної поліції, починаючи з 24 лютого 2022 року розпочато досудове розслідування у майже 68 тис. кримінальних провадженнях щодо вчинення майнових злочинів в умовах воєнного стану, зокрема крадіжок (65,9 тис.), грабежів (1,8 тис.) та розбоїв (356) [3, с. 4].

Незважаючи на наявні дестабілізуючі чинники, а також постійне залучення працівників правоохоронних органів до територіальної оборони розслідування кримінальних правопорушень відповідно до вимог чинного

Кримінального процесуального кодексу України передбачає забезпечення своєчасного реагування на кримінально протиправні діяння. Така діяльність повинна здійснюватися шляхом всебічного, повного та неупередженого дослідження кримінального провадження. У цьому контексті важливого значення набуває реалізація процесуальних дій, передбачених КПК України. Зокрема, проведення слідчого експерименту, який є ключовим інструментом для перевірки та уточнення фактичних обставин кримінального правопорушення, відтворення механізму події та оцінки доказової інформації, за яких сталася подія.

Основні зміни до КПК України були внесені Законом України «Про внесення змін до КПК України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» (далі – Закон № 2201-IX) [4].

Відтак в КПК України з'явився новий Розділ IX¹, що передбачає особливий режим проведення окремої процесуальної дії. Таким чином відповідно до ч. 12 статті 615 КПК України, слідчий у разі неможливості явки захисника, може залучити його дистанційно [5].

Відповідно до положень ч. 4 статті 223 КПК України проведення слідчих дій у нічний час в період з 22 години до 6 години було заборонено, але Законом № 2201-IX від 14.04.2022 р. було внесено норму, яка дозволяє проводити слідчий експеримент в нічний період часу, коли затримка в його проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення, або втечі підозрюваного [5]. Однак, враховуючи вищевикладене виникає колізія права, щодо суперечності норм нормативно-правових актів, оскільки постановою Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) від 08.07.2020 р. «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану», було запроваджено комендантську годину, що унеможливлює проведення даної процесуальної дії в нічний час на території, де здійснюються відповідні

заходи правового режиму [6]. Таким чином, на практиці виникає правова невизначеність, за якої слідчий, з одного боку, зобов'язаний діяти з метою збереження доказів, а з іншого - повинен дотримуватися обмежень воєнного стану.

Вирішення цієї колізії можливе шляхом застосування принципу пріоритету норм спеціального законодавства та врахування ієрархії нормативно-правових актів.

Важливо зазначити, що слідчий експеримент повинен проводитися в умовах максимально наближених до тих, в яких подія мала місце в минулому [5]. Така вимога зумовлена потребою забезпечення достовірності отриманих результатів, можливості перевірки та уточнення фактичних даних, а також підвищення доказового значення результатів слідчого експерименту.

Однак в умовах воєнного стану дотримання цієї вимоги на практиці є фактично неможливою. Воєнні дії призводять до масштабних руйнувань об'єктів житлової, промислової та транспортної інфраструктури, а також знищення речових доказів та інших істотних характеристик, що в подальшому унеможливлює проведення даної слідчої дії.

У своєму дослідженні Макогін І. В., вказує що проведення слідчого експерименту повинно відбуватися в умовах максимально наближених до реальних, що мали місце в момент вчинення кримінального правопорушення. Однак, вона звертає увагу, що необхідність проведення даної слідчої дії, обумовлене наявністю слідчої версії, яка ставить під сумнів істинність якого-небудь факту, що потребує від слідчого великої підготовки, спрямованої не тільки на організацію ходу проведення вказаної слідчої дії, а й на створення умов, що необхідні для її здійснення [7, с. 249]. Разом з тим, підготовчий етап слідчого експерименту має включати детальне ознайомлення слідчого з матеріалами кримінального провадження, а саме: результатами огляду місця події, допитів учасників та

інших доказів, на підставі яких формується слідча версія. Саме на цьому етапі необхідно встановити, які саме умови є істотними для перевірки конкретної версії, що можуть бути реально відтворені під час проведення даної слідчої дії.

Висновки. Узагальнюючи наведене, доцільно підкреслити, що здійснення слідчого експерименту як різновиду слідчої (розшукової) дії, спрямованої на здобуття, перевірку та фіксацію доказової інформації в умовах воєнного стану, істотно ускладнюється, а в окремих випадках може бути повністю неможливим. Основною причиною цього є підвищений рівень загрози життю і здоров'ю учасників кримінального провадження, зумовлений веденням бойових дій, обстрілами, мінною небезпекою та загальною нестабільністю безпекової ситуації.

Зазначені обставини мають обов'язково враховуватися під час планування, організації та безпосереднього проведення слідчих (розшукових) дій, що потребує від органів досудового розслідування підвищеної обачності, гнучкості та адаптації процесуальних механізмів до надзвичайних умов. Водночас слідчий експеримент повинен зберігати своє значення як ефективний засіб перевірки показань, відтворення обстановки події та встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 (Дата оновлення: 31.10.2025) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 05.01.2026).

2. Понад 190 тисяч воєнних злочинів: Офіс Генпрокурора представив Комісії ООН масштаби злочинів рф проти України. *Головна - Офіс Генерального прокурора.*

3. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році, С. 1-14. URL: https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/%20%D0%9D%D0% (дата звернення: 05.01.2026).

4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#n2 (дата звернення: 05.01.2026).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. (Дата оновлення: 01.08.2025). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384 (дата звернення: 05.01.2026).

6. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 р. № 573. (Дата оновлення: 14.11.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.01.2026).

7. Макогін І. В., Слідчий експеримент, як пізнавальна слідча дія при розслідуванні вбивств, вчинених з необережності. *Юридичний вісник.* 2023. Вип. № 6. С. 248-254.

References

1. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy. (24.02.2022 r. № 64/2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text [in Ukrainian].

2. Ponad 190 tysiach voiennykh zlochyniv: Ofis Henprokurora predstavyv Komisii OON masshtaby zlochyniv rf proty Ukrainy [in Ukrainian].

3. Zvit Natsionalnoi politsii Ukrainy pro rezultaty roboty u 2022 rotsi, (2022) pp. 1-14. URL: https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/%20%D0%9D%D0% [in Ukrainian].

4. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy shchodo udoskonalennia poriadku zdiisnennia kryminalnoho provadzhennia v umovakh voiennoho stanu: Law of Ukraine from 14 April 2022, № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#n2 [in Ukrainian].

5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Law of Ukraine from 13 April 2012, № 4651-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384 [in Ukrainian].

6. Pytannia zaprovadzhennia ta zdiisnennia deiakykh zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu: Resolution of the Cabinet of Ministers Ukraine from 08 July 2020, № 573. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

7. Makohin, I. V. (2023). Slidchyi eksperyment, yak piznavalna slidcha diia pry rozsliduvanni vbyvstv, vchynenykh z neoberezhnosti [Investigative experiment as a cognitive investigative action in the investigation of murders committed out of carelessness].*Yurydychnyi visnyk - Legal Bulletin,* № 6, 248-254 [in Ukrainian].